

SİNOP BÖLGESİ YILKILARI

Ahmet GÜNGÖR* -Şahbaz UZUN**

Betül BATTI*** - Eda TURAN****

Özet

Orta Asya Türklüğü, on iki hayvanlı takviminde yer alan atı ehlileştirerek siyaset, devlet ve medeniyet tarihinde silinmez izler bırakmıştır. Destan ve efsanelerinde çocuğunun adı verilmeden atının adını vermiş onu can yoldaşı, arkadaşı olarak görerek at ve at kültürünü Orta Asya'dan Anadolu'ya taşımıştır. Anadolu'nun belli başlı bölge ve illerinde Karaman, Afyonkarahisar, Manisa Spil Dağı, Kayseri Erciyes, Samsun ve Sinop'un Ayancık ilçesi yolunda Sarıkum Bölgesinde yılki sürüleri günümüzde de yaşamlarını devam ettirmektedir. Orta Asya'daki gibi bozkırda doğup özgürce yaşayan yulkılar, Türkiye'nin değişik bölgelerinde olduğu üzere Sinop bölgesinde de yük taşıma, ulaşımda yer alan atların yerini motorlu araç ve taşıtlar almış ve tabiata bırakılmıştır. 1980'li yılların başından itibaren bırakılan bu atlar, bölge halkınca 'Yahya'nın Atları' olarak bilinmektedir. Söz konusu atlar, doğada yaşamlarını sürdürdüğü sürece yabanileşmeye başlamış kısa bir süre sonra sayıları 200'ü bulmuştur. Sinop Ayancık yolu, atların bulunduğu Sarıkum bölgesinden geçtiği için yulkılar, bu yoldan karşıdan karşıya geçerken zaman zaman trafik kazalarına yol açmaktadır. Yöre halkının kaygıları üzerine gece kamyon ve tırlara bindirilerek bölgeden başka bir bilinmeze götürüldüğü dile getirilmektedir. Bugün sayıları tahmini olarak 30- 40 civarındadır. Bu araştırmada Sinop Sarıkum Bölgesinde yaşamını sürdüren yulkı atlarının varlığına, turizm ve ekonomi açısından potansiyeline dikkat çekilmiş, at ve at kültürüne dayalı terminolojinin önemi vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sinop yulkıları, at kültürü, yunt, Sarıkum.

---

* Yrd. Doç. Dr, Giresun Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, gungorelda@hotmail.com.

** Giresun Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, sahbaz_uzun@hotmail.com

*** Giresun Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, betulbatti-54@hotmail.com @hotmail.com.

**** Giresun Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, gulsah.bayram@hotmail.com.

Abstract

Central Asian Turks have left indelible prints behind for the history of politics, state and civilization by taming the horse, which takes part also in the twelve animal calendars. According to their epics and legends, they gave names to their horses before giving names to their children. They regarded them as their faithful friends, and carried the equine culture from Central Asia to Anatolia. Today, wild horse herds are still living in different regions and cities in Anatolia such as Karaman, Afyonkarahisar, Manisa Spil Mount, Kayseri Erciyes, Samsun and in the Sarıkum region on the Sinop-Ayancık way. In the latter place, too, wild horses are born and roam freely in the countryside, as in Central Asia. They were left to the nature as modern vehicles replaced them in transportation. Those horses, freed at the beginning of the 1980s, are known as 'Yahya's horses' among the local people. They started to run wild while living in the nature, and their number has reached 200 within a short time. As the road between Sinop and Ayancık passes through Sarıkum, where the wild horses live, they sometimes cause traffic accidents while crossing the road. Because of the worries of people in the region, it is said that they were taken to an unknown place by lorries and trucks. Today their number is around 30- 40. In this paper, attention was drawn to the presence and touristic and economic potential of those horses. Besides, importance of horse and equine culture terminology is emphasized.

Keywords: Sinop, wild horses, equine culture, wild mares, Sarıkum.

Ahmet Caferoğlu "İnsan ve hayvan soyunun aynı bir kelime ile birleşik şekilde ifadenmesi şüphesiz, belirli toplum hayat şartlarından doğmuştur." der. Ailenin, yeni doğan ve topluma yeni üye olan unsurunu ister insan, ister hayvan olsun, aynı bir kelime ile tescili, tarih boyunca bozkır Türklerinde bir gelenek olmuştur. *Bala, çağa, oğul-oğlak, küçük- küçük* örneklerini buna örnek gösterir. Kırgız ve Kazaklarda küçük çocukların büyükler tarafından "kulunum" (kulun: yeni doğmuş tay) olarak sevildiği hepimizce bilinmektedir (Caferoğlu, 1968: 2).

Küçükbaş hayvanlar ve sığırlar, attan önce evcilleştirilmesine rağmen atın kadar toplum ve ülkelerarası siyasi, ticari ilişkilere damgasını vurmamıştır. At sayesinde ülke sınırları değişmiş, toplumların birbirini etkileme ve etkilenme süreci hız kazanmıştır.

At, Türk insanının uzak diyarlara yolculuğunda yoldaşı, başka ülkeleri fethederken silahtaşı, çiftinde, tarlasında sabanında iş arkadaşı giyinme, barınma, beslenmesinde vefakâr dostu olarak karşımıza çıkar.

At Orta Asya Türklüğünden beri etinden, sütünden, derisinden yararlanılan bir hayvandır. Tarım öncesi tarihi süreçte avcılıkta da yine atın aynı bir yeri ve önemi vardır.

Konar-göçer Türk halkları mevsimleri göz önünde bulundurarak at, koyun sürülerinin peşinden gidip kışın kışlık, yazın yaylak arayarak hayat-

larını idame ettirmişlerdir. Oba insanının çetin kış soğukları ve kurak yıllardan sağ salim çıkabilmesi için iyi beslenmiş, bakımı eksiksiz yıllık sürülerine ve binek atlara ihtiyaçları vardır.

Tarihi süreç içerisinde konar- göçer hayattan yerleşik topluma, avcı toplumdan tarım-ziraat toplumuna geçişte atlarla ilgili gelişen ve şekillenen değer yargıları Türk kültür hayatında silinmez izler bırakmıştır." At kültürü " olarak adlandıracağımız bu değer yargıları günümüzde Orta Asya ve Anadolu Türklüğünde sosyal ve iktisadi yaşantı gereği az veya çok farklılıklar göstermektedir.

Sinop bölgesinde yılkılar, Sinop ilinin 21. kilometresinin batısında Sarıkum Köyü sınırları içerisinde 785 hektar alanda yaşamlarını sürdürmektedir. Köy sınırları içinde yer alan Sarıkum gölü ve çevresi biyolojik çeşitliliğin korunması ve devamının sağlanmasında önemli, hassas kırılğan ekosistemler ile zengin doğal kaynaklara sahiptir. Sarıkum ve çevresi 1981 yılında birinci derecede doğal sit alanı olarak ilan edilmiştir. Alanın biyo çeşitlilik bakımından Karadan denize doğru orman, dere, sazlık ile bataklık, göl kumul alanları, kıyı bandı ve deniz olmak üzere ekosistemi bulunmaktadır. Ekosistemin kısa mesafeli değişimleri ile alandaki biyolojik çeşitliliğin zengin olmasını sağlamaktadır. Sarıkum TKA ve Sinop yarımadası Tepeli Karabatakların üremesi (B1'i), Dikkuyruk ördeğin Kışlaması (A1) ve 20.000'den fazla su kuşunun kışlaması (AÇİLİ) kriterleri ile önemli kuş alanı ilan edilmiştir.

2004 yılında Sinop Valiliği, İl Çevre ve Orman Müdürlüğünce yayımlanan Sinop İli Çevre Durum raporunda il sınırları içerisinde Ayancık yolu üzerinde doğaya bırakılan atların zamanla çoğalarak toplu yaşam alanı oluşturduğunu belirtmektedir. Söz konusu araştırmada yıllık atı olarak isimlendirilen bu hayvan topluluğu hakkında yeterli bilginin bulunmadığını, konunun bilimsel araştırmalarla ele alınması gerektiği önemle vurgulanmaktadır.¹

Yılkıları yaşadıkları doğal ortamda yakından görmek ve izlemek için beş araştırma gezisi yapılmıştır. Atların bulunduğu sık orman, sazlık ve bataklıktır. Düzenlenen üçüncü gezide göl yakınlarında bir grup yılkinin fotoğraf çekimi yapılmıştır.

Sarıkum Doğal Sit Alanı görevlilerinden alınan bilgiye göre 200'ü bulan atların sayıları bugün 40'a yakındır. 7-8'li aygır ve sürü olarak 4-5 grup olduğu tahmin edilmektedir.

1980'li yılların başından itibaren traktör ve motorlu yük arabalarının artmasıyla binek ve yük hayvanı olarak kullanılan atlar: yaşlılık vb. nedenlerle Sarıkum Bölgesindeki doğaya bırakılmışlardır. İklim ve yaşam alanının uygun olması sonucu sayıları günden güne artmıştır. Söz konusu bölge-

---

¹ Sinop İli Çevre Durum Raporu, Sinop, 2004, s. 58

de diğer evcil hayvanlar da (inek, camız) yılmaların bulunduğu ortamda yaz ve kiő otlamaktadırlar.

İnek ve camızlar, sahiplerinin ihtiyaç duyduğu zamanda ahırlarına götürülmekte, sağılmakta ve tımar edilmektedirler. Doğaya bırakılan atlar ise yaz kiő bütün yıl açık alanda özgürce otlamaktadır.

Bölge halkı bölgedeki atları; 'yaban atları', 'vahŐi atlar' olarak adlandırmaktadır. Atları ilk doğaya bırakanlar arasında yer alan Sinop sakinlerinden olan Yahya Kesgin adıyla da (Yahya'nın Atları) adlandırılmaktadır.

Motorlu taŐıtların yaygınlaŐması sonucu olarak bu atların doğaya bırakıldığı gerçeğini bir kenara bırakırsak genel olarak Orta Asya kültüründe de yaşlı atlara y k vurulmaz, serbest bırakılırdı. Bunlara *adhma* veya *ıdhıncu* yılm denirdi. Bir iŐten dolayı sahibinin hizmetinde bulunan atın salıverilme zamanı geldiğinde, salıverilirdi (boŐ at). *Idhuk* (kutlu) olan atlar da boŐ bırakılırdı. Bu atlar genelde sahibinin adağı olarak saklanır, hiçbir işi için kullanılmazdı (ınar, 1993: 16).

Anadolu'nun Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan illerinde at motifli mezar taŐlarıyla sık sık karŐılaŐılmaktadır. Tunceli, Kars, Bing l, MuŐ, Bitlis, Malatya, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Afyon il ile ve köy mezarlıklarında karŐılaŐılan at ve koç motifli mezar taŐları  rneği Sinop'un Sarıkum Bölgesinde yer alan İncirpınar köyünün mezarlığında Kemal Yeşil adlı Őahsın mermer mezar taşında da görülmektedir. Söz konusu mezar taŐının yanında bir de tabanca motifi yer almaktadır.

At motifli mezar taŐlarında kılıç, tüfek, kütüklük, silah vb. motiflerin yer alması atın aynı zamanda bir savaŐ aracı olduğunu göstermektedir (ınar, 1993: 44).

Torunu Sevgen Yeşil'in anlattığına göre babası atları çok sevdiğini ölünce mezar taşında at motifinin olmasını ısrarla vasiyet etmiştir.

Sevgen Yeşil, at sevgisinin nedenleriyle ilgili babasının başından geçen şu hikâyeyi anlatır:

Babası bir gün atıyla karşı köye giderken yolda attan düşer. At, evlerine hızla geri döner. At huysuzlanır. Sevgen tuhaf bir şeyler olduğunu anlar ve atın peşinden gider. Sevgen'i babasının düştüğü yere getirir.

Sevgen at sevgisinin sadece kendi ailelerinde olmadığını çevresinde ve yakın köydeki yaşlı, genç bütün insanlarda var olan tabii bir duygu olduğunu belirtmektedir.

Bölge insanı tarafından binek, yük taşıma, çift sürme hayvanı olarak kullanılan atın can yoldaşı vefakâr dost olarak mezar taşında bile yer almasının önemi burada ortaya çıkmıştır.

Türk insanı, atı simgeleyen mezar taşlarını sadece başucuna dikmekle kalmamış yoldaşı, kardeşi bildiği atla mezara da gömülmüştür. Bu birlikteliğin mezarda da devam etmesi ilginçtir. Türklerde ölünün atıyla defni çok eski bir adet olup A. İnan son dönemlere kadar Yakut ve Altay Türklerinde de devam ettiğini ifade eder. Altay'da yapılan Pazırık kazısında eyer takımlarıyla on at leşi ve iki geyik maskesi bulunduğunu belirten İnan, eyer takımlarının son derece sanatkarane yapıldığını, on atın al donlu olduğunu, hepsinin aygır, yele ve tırnaklarının kesik olduğundan bahseder (İnan, 1951:261-268)

Bütün bunların ışığında yöre insanlarına atın donları, yaş, cins ve türlerine yönelik sorulara: kır, ala, boz at, tay, yaban atı şeklinde dar bir terminolojiyle cevap verdiklerini görmekteyiz. At kültürüne dayalı terminolojinin Orta Asya ayağına baktığımız zaman çok zengin bir sözcük dağarcığına sahip olduğu görülür. Divan-ı Lugat it Türk, Osmanlı döneminden günümüze kadar gelen baytarnameler, konuyla ilgili yüksek lisans, doktora çalışmalarının yanısıra At ve nalbantçılıkla ilgili üniversiteler bünyesinde yükseköğretim kurumlarının açılması konunun önemini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

2. Atla İlgili Leksikoloji

At ve at kültürüne dayalı leksikolojinin Orta Asya Türklüğündeki zenginliği hepimiz tarafından bilinmektedir. Köktürk Yazıtları ve DLT 'de kullanılan sözcük dağarcığının %5 'ini at kültürünün oluşturduğu tespit edilmiştir (Çınar, 1993: 17).

Yazıtlarda ve Divan' da atların donlarıyla ilgili bir hayli sözcük de yer almaktadır. "Yund" sözcüğü DLT' de bütün at türlerine verilen ortak ad olarak kullanılmaktadır. En çok da kısraklar için kullanılmıştır. Kırgız ve Kazaklar atların hamisinin Kambar Ata olduklarına inanırlar. Kazaklarda atın yaşına göre aşağıdaki gibi isimlendirilmektedir:

Yaşı	Cinsi	
	<i>Erkek</i>	<i>Dişi (urgası)</i>
1. Yeni doğan	qulın	
Nazlandırılarak adlandırılışı	qulınşaq	
Mevsiminden önce doğan	marqa qulın	
Mevsiminden sonra doğan	kenje qulın	
2. Altı aydan bir yaşına kadar	jabagı	
3. Bir yaştan iki yaşına kadar	baytal	
4. İki yaşından üç yaşına kadar	Tay	qunajın baytal
5. Üç yaşından 4 yaşına kadar	Qunan	dönejin baytal
6. Dört yaşından 5 yaşına kadar	Dönen	biye
7. Altı yaşından 8 yaşına kadar	At, aygır, besti	jönen
8. Dokuz yaşından 11 yaşına kadar	qartan	
9. On bir yaşından 14 yaşına kadar	qartamıs	
10. On beş yaşından 18 yaşına kadar	qari	
11. 18 yaşından 20 yaşına kadar	laqsa	
12. Yirmi yaşından 22 yaşına kadar	jasagan	
13. Yirmi iki ve yukarısı	jasamıs	

Atlar donlarına göre; asli, türemiş ve alaca olmak üzere üç tür at donu bulunmaktadır. Bu donlar da kendi aralarında alt bölümlere ayrılmaktadır; yağız, al, doru, kula, sinenbi, kır, boz, ahreç ve saksağan (ÇINAR; 1993, 25).

DLT' de atın donlarıyla ilgili çok sayıda sözcük vardır: Kızgul: Boz ile kır arasında olan at. Kuba: Kumlar (konur al) ile sarı arasında olan at. Tığ: Kırmızı ile doru arasında olan at. Çilgü: Kırmızı ile sarı arasında olan at. Çından: Kokulu bir gül ağacına benzetilmesi dolayısıyla da kula at. Ala: Kır at. Oy: Yağız. Tercih edilmeyen atlar da vardır. Örneğin taz (alaca) at= ak (alaca) at. Ancak Kırgızlar ak at diye asla söylemez. Onun yerine boz at der. Böğrül: Böğürleri ak at. Kaşka veya Peçeli: Yüzü ak, gözlerinin çevresi kara olan at. Tış: Alnındaki akıtmanın gözlerinin önüne kadar varıp kulaklarına kadar çıkmayan ve burnuna kadar inmeyen at. Ugar: Alnında akı olan at. Tüküz/ Teküzliğ: Alnında az akıtması olan at. Boymul: Boynunda aklık olan at. Bül: Ayaklarında ak bulunan (sekili olan) at. Çakır: Çakır gözlü at. Ketki: Sırtı dar, yanları geniş at. Büktel: Yassı arkalı at. Bulak: Boyu kısa, sırtı geniş olan at. Salga: Sert olan ağzına gem istemeyen at. Öküş: Huysuz at. Saş: Ürkek at. DLT' de Aygır (adhgır): Atın erkeği. Bi: Dişi at. Kulnaçı: Doğuracak kısarak. Kulun/ Tay: Yavrusu. Kulunlug: Yavrusu olan at. Tosun: Henüz bilinmeyen tay. Sıp: İki yaşındaki tay. Ök at: Dört yaşını geçmiş at. Radloff

kazalardaki araştırmasında Kunan (erkek): Üç yaş. Dunan (dönön): Dört yaş. Beşle at: Beş yaş. Altıda at: Altı yaş. Baybal: Üç yaşındaki kısrağ. Tulpar: Yüksek boylu atlar. Külük: En dayanıklı at cinsi (kırgız). Argınak: Melez atlar vb. Bağından çözülmek üzere olan at: sesindi; yüzülmüş ise uğrak yazığı veya seşük at denilir.

Kırgız ve Kazak dilinde at ve ata dair atasözleri, deyim ve bilmecelelerin günümüzde de yaygın olarak yaşatıldığı bilinmektedir: “At işler, er öğünür”, “At, Türk’ün kanadadır”, “Türk, çadırda doğar, at üstünde ölür”, “At ölümü, er ölümü olmasın”, “Kuş kanadı ile, er atı ile”, “At’a kuyruk, yiğide bıyık yakıştır”, “Atı kuyruklu olanın sözü buyruklu olur” vd.

Türk halkları arasında bugün hâlâ atla ilgili inançlara dair örnekler vardır: At, bir evin önünde başı eve doğru bağlanırsa soluğu ile o eve bereket ve uğur getirir.

Bir kişi sabahleyin gün doğmadan kır ata binerek bir dereyi yedi kez geçerse ona büyü etki yapmaz. Bir evde at olursa o eve cin, şeytan girmez. Atın gözü yaşarırsa ya sahibi ya da sahibinin yakınlarından biri ölecek demektir. At başı suya atılırsa yağmur yağar. Nazardan korunmak için eve at başı asılır vb.

At ve at kültürünün önemli unsurlarından biri de kımızdır. Türklerin her yerde deva olarak gördükleri kısrağ sütünden yapılan kımız, günümüz tıp bilim adamlarının araştırma konularından biri olup insan sağlığına özellikle verem gibi hastalıkların tedavisinde kullanıldığına dair yüzlerce makale yayımlanmıştır. Ayrıca vücut direncini artırması, aşırı yorgunluk ve yaşlanma etkilerine iyi gelmesi kısrağ sütünün kullanımını son yıllarda Avrupa’da yaygınlaştırmıştır. Yaraları iyileştirmesi, mineral eksikliğini tamamlaması, bağırsakları temizlemesi gibi birçok faydaları vardır. Bunun yanısıra kozmetik sektörümüzde şampuan, bakım kremi yapımında da kullanıldığı bilinmektedir.

Kımızla tedavi veren ilk hastane 1858 yılında açılmış ve daha sonra tedaviye yönelik senatoryum merkezlerinin sayısının Rusya’da hızla arttığı görülmektedir. Kımız ve kısrağ sütü ihtiyacını karşılamak için çok sayıda hara bulunmakta ve yaklaşık iki yüz elli bin (250.000) civarında kısrağ yetiştirilmektedir.

Bilimsel araştırmalara göre tüberküloz etkeninin kısrağ sütü yağında gelişmediği ortaya konulmuştur. Bu nedenle kımız, tüberküloz tedavisinde vazgeçilmez bir ilaç olarak yer almaktadır. Üstelik tedavi sırasında hastaya kımız verilmesi diğer ilaçların yan etkisini de ortadan kaldırmaktadır.

Burada daha birçok faydalarını dile getiremediğimiz kımız, Orta Asya Türklüğünün günlük içeceği. Türkiye’de de Manisa’nın Kemal Paşa ilçesinde kımız üretme çiftliğinin olduğu bilinmektedir. Yöre insanının bu konu üzerine dikkati çekilerek yılkılara gereken önemi vermeleri, atların evcilleştirilmesi, kımız ve kısrağ sütü üretimine yönelik çiftliklerin kurulması sağlanmalıdır. Üretilen kımız ve kısrağ sütünün Avrupa ülkelerine ihracatı tıp

ve eczacılık alanında kullanımı sağlanarak bölge ekonomisine önemli oranda katkı sağlayacaktır.

Kırgız ve Kazak kültüründe kımız ve ata dayalı leksikoloji başlı başına ele alınması gereken bir konu olup konunun önemine kısa da olsa değinilmiştir. Kımız, kımızın türleri, at yetiştiriciliği vb. konuları bütün yönleriyle bu çalışmada ele alıp incelemek mümkün değildir.

3. Sinop Bölgesinde At Sporları ve At Islahına Yönelik Çalışmalar

Türklerin büyük at sürülerine sahip oldukları, iyi cins at yetiştirdikleri hem doğu hem de batılı kaynaklardan da anlaşılmaktadır.² Sinop'ta Dr. Rıza Nur kütüphanesindeki yerel gazeteler (Sinop)den edinilen bilgiye göre, imparatorluk sonrası cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Sinop ve Samsun bölgelerinde atların ıslahına yönelik çalışmaların yapıldığını, düzenli programlı aralıklarla bölgede at yarışlarının düzenlendiği görülmektedir. Cumhuriyet dönemini kapsayan gazeteler Latin harfli ve eski yazıyla basılmıştır.

² Orta Asya Türklüğünün Anadolu'ya at sırtında gelmesiyle Konya, Aksaray, Ankara, Eskişehir bölgelerinde koyun ve at yetiştiriciliği yapmışlardır. Türklerin Anadolu'da yetiştirmiş oldukları atlar, Türkistan'dan getirdikleri atların neslinden idiler. Bu atlar, 12. Yüzyılın ikinci yarısında Suriye'ye ihraç edilmeye başlandı (Bkz. Ali Abbas ÇINAR, e.g.e., s. 18).

Osmanlı bugünkü anlamda modern yetiştiriciliğin 14. Yüzyılda ilk uygulayıcısı olmuştur. Hayvanat ocaklarında yetiştirdiği atlarla imparatorluk zirveye ulaşmıştır. At yetiştiriciliğinin ihmali ile imparatorluğun dağılması paralellik göstermiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla beraber memleket hayvanlarının ıslahı çalışmaları arasında atçılık işlerine önem verilmiş ve at ıslahı işinin gerçekleştirilmesi için Devlet Haralarında ve Türkiye'nin en önemli safkan Arap atı yetiştirme bölgesi olan Urfa ve Mardin illerinde bu yetiştirme işi özel surette ele alınmış ve organize edilmiştir. Karacabey, Sultansuyu, Çukurova, Çifteler, Karaköy haralarında Arap atı yetiştiriciliğinde önemli aşamalar kaydedilmiştir.

Halifelğin kaldırılması üzerine saray tavlalarında bulunan Memduh (küheylebül-Acuz), Ebcer (küheylebül-Acuz), Aldevriş (seklavi-Cedran) adındaki en güzel numune aygırlarla Solmaz, Bulut (Maneki), Meyrure (Küheyletül-Acuz) adındaki safkan Arap kısırakları Karacabey Harasına getirilerek damızlık kullanılmak üzere verilmiştir. 1925 yılında Urfa civarında yer alan Arap Atı numunelerinden olan Seklavi Şieyfi adındaki safkan Arap aygırı ile Subeyhi (Maneki Subeyhi), Saklavi (Saklavi Şieyfi), Kırşemsa (Küheyletül Leboyyan), Cilfe (Küheyletül Cilfe), Suade (Küheyletül Nevvak), Hamde (Küheyletül Acuz), Necmiye (Küheyletül Cercuriye) safkan Arap kısırakları ile Karacabey Harasının damızlık kadrosu kuvvetlendirilmiştir.

1932-1936'lı yıllarda hükümet tarafından Lübnan, Suriye, Irak ve Arabistan'dan safkan Arap atları ülkeye getirilmişti. Bunun sonucunda Türkiye Haraları safkan Arap atı yetiştiren memleketler arasında en ön sırada yer almayı başarmıştır.

Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğüne bağlı Anadolu, Karacabey ve Sultansuyu tarım işletmelerinde toplam 350 baş ana kısrağın kapasitesiyle at yetiştiriciliği devam etmektedir. Yapılan ıslah çalışmaları sonucu; Kuruş, Bark, Saad, Seklavi, Alkuruş, Hilalüzaman, Hedban olmak üzere 7 farklı aygır kan hattı (aygır familyası) ile 37 ayrı kısrağın kan hattı (kısrağın familyası) ile yetiştirme sürdürülmüştür.

Görüldüğü üzere ülkemizdeki Arap atı, İngiliz atı ıslahına yönelik çalışmalar büyük bir aşama kaydetmişken yabancı kaynaklarca 15 civarında olduğu tespit edilen yerli at ırklarımız ise yok olma noktasında ve sahihsizdir. Ata sporu cirit oyunları için at bile bulunmamaktadır. Tarihin eski devirlerinden beri Anadolu'da dünyanın en güzel hafif süvari atları yetiştirilmiştir. (Dr. Mustafa ALTUNTAŞ, Uzman Veteriner Hekim, Ankara, 2001, <http://www.turkvet.biz>)

1925 yılından itibaren incelediğimiz gazetelerde atların ıslahına yönelik bölgede yapılan çalışmaların yanısıra dar anlamda yarış atları ve yarış atlarının özelliklerine yönelik terminoloji verilmektedir. Bölgede ciddi anlamda at ıslahına yönelik 'aygır depoları' adı altında devletin kurduğu ve desteklediği at merkezlerinin kurulduğu belirtilmektedir.

Sinop, Samsun bölgelerinde düzenlenen panayırlar dâhilinde belirli aralıklarla at yarışlarının organize edildiği görülmektedir. Söz konusu yarışmalar Sinop, Samsun bölgelerinde gerçekleştirilmektedir. Ankara ve ülke dâhilinde yapılan at yarışlarının bölge insanı tarafından dikkatle izlendiğine dair haberler, yerel gazetelerde dikkat çekmektedir. Atların ıslahına yönelik kanun ve tüzükler, izlenmesi gereken plan ve politikalar, halkın ihtiyacına yönelik atların sağlık, iyi cins atların yetiştirilmesine yönelik uygulamalar da sık sık gazetenin ele aldığı konular karşımıza çıkmaktadır.

Yerel basın ve bölge insanı, ülke genelinde illerdeki aygır depoları olarak adlandırılan çiftliklerdeki cins atların tür ve özelliklerini yakından takip etmekte, at yarışları ve panayırları ilgiyle izlemektedir. At yetiştiriciliği, atın yaş, cins ve donlarına dayalı terminolojinin atın ve at kültürünün toplum hayatında varlığını motorlu araçlara bırakmasıyla basın yayın ve halk dilindeki kullanımını erozyona uğradığı gözlenmektedir. Oysa günümüzde Macaristan, İngiltere gibi ülkelerde atlı sporları ve at yetiştiriciliği güncelliğini korurken at kültürü ve terminolojisini sürdürmeye devam etmektedir.

"Sinop" At Yarışları 23 Mayıs 1938

Ankara'da sonbahar at yarışları teşrin evvelin 5. Cuma günü başlayacaktır. Yarışlar 6 hafta cumaları devam edilecektir. Hayvanatı ehliye teşrin evvelde açılacaktır.

آت مرأقیلرینه

اورفونك چول منق جنسندن بدی باشنده
دامعراق برنصرق سالیقدر . طالب اولانلرك
عبانجق شركت مدبری هون افندی
صراجهتاری اعلان اولور .

سینوب عرضه کوره اوقات شرعیه

اورقات	اذنی	وسطی
دقیقه ساعت	دقیقه ساعت	دقیقه ساعت
اوکله	۵ ۱۲	۱۲ ۱۸
ایکندی	۸ ۵۹	۴ ۱۰
آشام	۱۲	۷ ۹
بانسو	۱ ۴۵	۹ ۵۶
امساک	۸	۳ ۱۵
کونش	۹ ۵۷	۵ ۹

او له رق ماچنه آتش برابر - چالشمشله
اورفونك چول منق جنسندن بدی باشنده

کیز . قوردلر
وبوصورنله
حیوانلریکنز
تایدرسکنز .
اولدیرلمسی
حیوانلرینک
ن و بونک
رمدکلسری
زای تقدیلره
برری بیان
و قوردلری
بده اولدیغی
اوزرمزدن
چیفتهجی
سی بارتدره

At Meraklılarına

Urfa'nın cul magnabi cinsinden 7 yaşında damızlık bir kısırak satılıktır.
Talip olanların Ayancık şirket Müdürü avni Efendiye müracaatları ilan olunur.

1936 yılında sonbaharda yapılacak olan at yarışlarının haftalık çıkan Si-
nop gazetesinde her hafta ilanı verilmiştir.

Karasu'da At Koşusu

Karasu nahiyesi merkezinde 29 Mart 1340 cumartesi günü hasılat safhasının nisfi Karasu mektebine midavim fugara-i etfal menfaatine nisfi de muhacirler menfaatine olarak nahiye belediyesince bir at koşusu tertip edilmiştir. Nahiye müdiriyetinden verilen malumat nazarai konu iki kısım üzerine yapılmıştır. Birinci kısma iştirak eden hayvanlar (1800) zahlit yeri üç defa dolaşmış ve Sinoplu Halil Kasabın (1.45) erfagındaki derviş adalı pabiri sekiz dakika (159 sn'de devir yaparak birinciliği Kavizade Abdi Bey'in Sümbül isimindeki kısrağı sekiz dakika (18) saniyede devir yaparak ikinciliği kazanmıştır. İkinci kısım ayın mesafesi iki defa dolaşmış bir Parmaksızade Hüseyin Bey'in atı üçüncü olmuştur.

Samsun İlinin Bahar Koşusu

Samsun ilinin bahar at koşusu bu sene haziran ayının 6. Cuma günü Murat Irmağı civarında 2000 metre daire dâhilinde gerçekleştirilecek.

Sinop Vilayeti Aygır Deposu Müdürlüğünden

Geçen yıl Aygır deposu damızlıkları ile sıfat yaptırılan kısırak sahipleri doğacak tayın doğum tarihi ile cins ve eşkâlini ellerindeki sıfat şehadetname-

sinin faya mahsus olan kısmına yazarak belediye reisi veya köylerde köy muhtarlarına tasdik ettirdikten sonra tayın doğduğundan nihayet 6 ay içinde aygır deposu müdüriyetine müracaatla menşe şahadetnamesi almaları ve damızlıkların çekilip de kısır kalan veya düşen veyahut da yavru doğduktan sonra ölmüş olanki yalnız depo müdüriyetine keyfiyeti bildirmeleri lüzumu ilan olunur. 6 Nisan 1939

Sinoplular İçin Hem At var Hem Meydan! 15 Haziran 1939

Aygır deposundaki damızlıklar için 2880 kilo kuru ot ve 2880 kilo yulaf 1350 kilo yataklık kes 10 Temmuz Cuma günü saat 14.00'da ihale olunmak üzere 15 gün müddetle pazarlığa çıkartılmıştır. Talip olanların daimi encüman kalemine müracaatları ilan olunur.

Teşrinde Panayır Var 31 Ağustos 1939

Aynı zamanda bir at koşusu yapılacaktır. Vilayetimizde teşrin ayının ilk haftasında büyük bir panayır kurulması için teşebbüslere geçilmiştir. Panayır mahalli hazırlanmaktadır. Aynı zamanda bir at koşusu yapılacaktır. Koşunun programı tanzim edilmiştir. 31 Ağustos 1939

Türk kültür hayatında düne kadar sporunda, işinde, ticaretinde varlığını hissettiren, bayrağında, tuğunda, edebiyatında, şiirinde özgürlük, azim, sadakat ve başarının sembolü olan atın Türkler için ne ifade ettiği yukarıda verilen gazete haberlerinden de açıkça görülmektedir. Sinop'ta ve ülkemizin diğer bölgelerinin ıssız vadi ve ormanlarında yaşayan atlara gereken önem verilmeli, yaşam alanlarının güvenli hale getirilmesi gerekir. Eskiden de olduğu üzere at ıslahına yönelik çalışmalara hız verilmeli bilim dünyasının konuya dikkati çekilmelidir. At yalnız bizim için yalnız bir binek hayvanı değil, Türk tarihini Orta Asya'dan Anadolu'ya taşıyan milli bir miras vazgeçilmez değerdir.

4. Sonuç

Sarıkum bölgesinde yaşamlarını sürdüren yılkıların, aygır ve kısırak sayılarının en kısa zamanda tespiti yapılmalıdır. Sarıkum Bölgesi, yılki sürüleri için son derece ideal bir yaşam alanıdır.

Sinop gazetelerden de gördüğümüz gibi 1920'lerden itibaren bölgede at ıslahına yönelik çalışmalar tekrar başlatılarak yarış atları üretilebilir, devlet destekli özel hara veya haralar kurulabilir. Bunun sonucunda atlı sporlara ilgi artacak, gençlerin doğa ve tabiatla ilgisi kopmamış olacaktır.

Sarıkum bölgesi doğal sit alanı olarak kuş, bitki ve yaban hayvanlarına ev sahipliği yapması başlı başına Sinop turizminin dikkat çeken bölgelerinden birisidir. Yılkı sürülerinin bu bölgede korunması ve üremesine yönelik çalışmalar, bölge turizmine katkı sağlayacaktır.

Sinop-Ayancık yolunun güzergahındaki Erfelek-Ayancık yolu olarak açılmasıyla yılkıların yol üzerinde sebep olduğu kazalar ortadan kalkmış

olacaktır. Bunun sonucunda y lkıların yaşam alanı daha güvenli ve emniyetli olacaktır. Bölge turizmine ve bölge ekonomisine katkısının yanı sıra iş istihdamı da saęlamıŐ olacaktır.

Maddi kültür olarak yukarıdaki değerlendirmeler ışığında lehçeler arası at ve at kültürüne yönelik zengin bir terminoloji olmasına rağmen atın Türkiye'de binek, y k hayvanı olarak algılanmasıyla birlikte bu terminolojinin halkın güncel dilinde unutulduğu görülmektedir. Konunun gündeme tekrar getirilmesi ve canlı tutulabilmesi için at kültürüyle ilgili lehçeler arası sözlüklerin en kısa zamanda hazırlanması gerekir.

Günümüz modern dünyasında binek ve y k araçları deęiŐse de Orta Asya T rkl ğ yle, Anadolu Türklüğünü yakınlılaŐtıran, kaynaŐtıran en önemli unsurlardan birinin de at olduğu açıkça görülmektedir.

KAYNAKÇA

- ALTUNTAŞ Mustafa, Uzman Veteriner Hekim, Ankara, 2001, <http://www.turkvet.biz>
- AKSOY Mustafa (1998). "Türklerde At Kültürü ve Kımız", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Ekim, sayı:142.
- Atılık (2007). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Mahmudiye Meslek yüksek Okulu.
- BELEK Kayrat (2008). *Kırgızlarda At ve At kültürü*, Kırgızistan- Türkiye Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Dalı Yüksek Lisans Tezi, DanıŐman: Prof. Dr. İlhan Őahin, BiŐkek.
- CAFEROğLU A. (1968). "Filolojide İnsan ve Hayvan Soybirliği", *Türk Dili AraŐtırmaları Yıllığı*, Belleten, sayı: 286.
- ÇINAR Ali Abbas (1993). *Türklerde At ve Atılık*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,
- İNAN Abdülkadir (1991). "Göçebe Türklerin Destanlarında Kahramanların Doğumları Ad Almaları ve Başka Hususiyetleri", Makaleler ve İncelemeler II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- , (1951). "Altay Pazırık Kazısında ıkarılan Atların Durumunu Türklerin Defin Törenleri Bakımından Açıklama", Makaleler ve İncelemeler II. cilt, Ankara. 261-268.
- Sinop İli evre Durum Raporu (2004). Sinop.58
- Sinop Gazetesi; 23 Mayıs 1938; 15 Haziran 1939; 31 Ağustos 1939.
- SUBAŐI  z m (2007). "Türk Kültüründe Atın  nemi ve At ile İlgili Türk Atasözleri", Genç Türkologlar Sempozyumu, Kırgızistan- Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları, BiŐkek.
- TAVKUL Ufuk (2007). "Kafkas Nart Destanlarında At Motifi", *Modern T rk k AraŐtırmaları Dergisi*, Cilt: 4, sayı: 3.
- д дебаев, Жангара (1994). *Т лпардын сыны мен бабы*, Алматы, «Бастав».